

Čínska diaspóra v krajinách juhovýchodnej Ázie

Veronika Rybanská, Daniel Gurňák

Príspevok sa zaoberá geografickou analýzou čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii. Táto analýza vychádza z opisu historicko-geografického vývoja čínskych menšín v krajinách juhovýchodnej Ázie a následne na báze štatistických ukazovateľov vyhodnocuje aktuálny stav a charakter čínskej diaspóry vo vybraných krajinách sledovaného územia so zameraním na špecifiká a súčasné postavenie čínskych menšín v krajinách juhovýchodnej Ázie ako dôsledku politik prijatých voči tomuto etniku, ale aj z pohľadu vývoja vzťahov s ostatným obyvateľstvom tejto časti Ázie.

Úvod

Migrácia obyvateľstva je tak stará ako ľudstvo samo. Mnohé z minulých migračných vln obyvateľstva mali kľúčový význam pri formovaní spoločností v rôznych častiach sveta. Ľudia opúšťali svoje domovy v priebehu stáročí, ba tisícročí, z rôznych dôvodov, či už sociálnych, ekonomických alebo politických. Premiestňovali sa z krajiny svojho pôvodu, pričom sa pokúšali zachovávať si svoju jedinečnú kultúru a tradície. Príklad takejto masovej migrácie a následného rozptýlenia určitého etnika vo viacerých krajinách, nazývané aj diaspóra, sa udial aj v prípade Číňanov, aj keď v tomto prípade (na rozdiel od Židov), sa do zahraničnej migrácie zapojila len relatívne podielom malá, ale veľmi početná časť tohto národa. Počiatky čínskej diaspóry siahajú hlboko do minulosti a sú spojené predovšetkým s územím juhovýchodnej Ázie. Čínske etnikum, prirodzene, najskôr migrovalo do susedných oblastí Číny, teda najmä do krajín spomínaného makroregiónu, ktoré ležali pri dôležitých námorných obchodných trasách. Svojím rozsahom táto migrácia vytvárala dôležitý aspekt ázijských dejín, ale v dôsledku neskoršieho šírenia čínskej diaspóry do celého sveta ovplyvnila aj svetové dejiny. Z územia juhovýchodnej Ázie sa diaspóra v posledných vlnách presmerovala najmä do rozvinutých štátov sveta ako sú Spojené štáty americké, Kanada alebo Austrália. V ostatných rokoch sa novým trendom v sťahovaní Číňanov, najmä zo strategických dôvodov, stáva Afrika a taktiež aj Európa. V súčasnosti by sme iba ťažko hľadali krajinu, v ktorej by sme nenašli ani jedného zámorského Číňana. Avšak juhovýchodná Ázia ako

pôvodná destinácia čínskej diaspóry má ešte stále najväčšiu čínsku komunitu na svete, vynímajúc samotnú Čínu a Taiwan. V tejto časti Ázie žije až 31 miliónov Číňanov a práve ich puto s Čínou malo veľkú zásluhu na rozvoji, nielen samotnej Číny, ale aj krajín juhovýchodnej Ázie. Práve z týchto dôvodov sme sa rozhodli vo svojom príspevku zamerať na geografickú analýzu tejto podstatnej časti čínskej diaspóry a poukázať na jej rastúci význam v kontexte meniacich sa politických a ekonomických vzťahov vo svete i v samotnej juhovýchodnej Ázii.

Historicko-geografické pozadie čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii

Región juhovýchodnej Ázie bol odpradávna formovaný vplyvom viacerých kultúr. Spočiatku to boli hlavne stretávajúce sa vplyvy Indie a Číny, neskôr islamu a v neposlednom rade dôležitý bol aj príchod európskych koloniálnych mocností v 16. storočí, ktoré so sebou, okrem iného, priniesli nové náboženstvo – kresťanstvo (DANIELOVÁ a TOLMÁČI 2014).

Nie je naším cieľom opisovať vývoj osídlenia juhovýchodnej Ázie od najstarších prehistorických čias, preto len zdôrazníme, že osídlenie južnej Číny a juhovýchodnej Ázie bolo od najstarších prehistorických čias vzájomne prepojené etnicky i kultúrne. So vznikom a rozvojom vyspelej civilizácie starovekej Číny dochádzalo k šíreniu centralizačných politických i kultúrnych vplyvov (administratívy, písma, jazyka a pod.) i na územie južnej Číny a neskôr i za jej

hranice. Tento kultúrny, ekonomický a neskôr i politický prienik Číny do oblasti juhovýchodnej Ázie, badateľný od počiatku nášho letopočtu, bol spojený najmä s rozvojom obchodných trás okolo pobrežia juhovýchodnej Ázie do Indie a ďalej na západ. Postupne sa vplyv Číny šíril jednak pevninskou cestou do oblastí Vietnamu, Laosu a severného Thajska, jednak pozdĺž námorných trás, hoci tie spočiatku viac využívali iné etniká a ríše (napr. z oblasti Indie, neskôr od 8. storočia n. l. dokonca i Arabi). Výraznejšia migrácia čínskeho etnika do oblastí juhovýchodnej Ázie nastala až od 7. storočia n. l. vplyvom putovania čínskeho budhistického mnícha I-ťing, ktorý sa počas svojej cesty do Indie zastavil aj na území dnešnej Malajzie a Indonézie (DUBOVSKÁ, PETRŮ a ZBOŘIL 2005). Vývoj Číny v období vrcholného stredoveku spočiatku neprial ďalšiemu šíreniu čínskych vplyvov a migrácií (ak neberieme do úvahy expanziu mongolskej dynastie Jüan do Vietnamu a severnej Barmy - dnešného Mjanmarska v 13. storočí). Dôležitým impulzom pre zintenzívnenie čínskych migrácií sa stali výpravy známeho čínskeho admirála Čeng-Che, ktorý pri svojich plavbách do Indie, východnej Afriky a juhozápadnej Ázie v prvej polovici 15. storočia prirodzene prechádzal cez juhovýchodnú Áziu. Okrem iného zakotvil aj v malajzijskom prístave Melaka, kde sa časť jeho obrovskej posádky odpojila a usídlila na území vtedajšej Malajzie a Indonézie (ZBOŘIL 2009). Na konci stredoveku začal narastať počet Číňanov aj v Kambodži a v Thajsku, ich prílív bol viditeľný aj na Filipínach a Taiwane. Pôvodní čínski obchodníci sa v krajinách ženili s miestnymi ženami a prispôbovali sa miestnej kultúre (STUART-FOX 2003).

Foto J. Gurňák

Čínska štvrť v Georgetowne v západnej Malajzii

Vývoj čínskej diaspóry v ére európskeho kolonializmu v juhovýchodnej Ázii

Od 16. storočia sa v krajinách juhovýchodnej Ázie objavil a rýchlo silnel vplyv európskych koloniálnych mocností, a to spočiatku Portugalska, Španielska, Holandska a neskôr aj Spojeného kráľovstva a Francúzska. Práve ich pôsobenie v krajinách juhovýchodnej Ázie ešte väčšmi podnietilo migrácie čínskeho etnika. Čínski obchodníci migráciou mimo územie Čínskeho cisárstva dosiahli dve veci - jednak sa vymaňovali z pod stále reštriktívnejšej cisárskej vlády, ktorá sa od 16. storočia postupne snažila izolovať Čínu od vonkajších vplyvov, pričom súčasťou tejto politiky bolo obmedzovanie obchodu a šikanovanie obchodníkov, jednak nepočetní európski kolonizátori boli lukratívnymi obchodnými partnermi. Juhovýchodná Ázia, v ktorej sa mocensky presadzovali európski kolonizátori tak prinášala pre čínskych obchodníkov široké perspektívy rozvoja podnikania na rôznych úrovniach. Spočiatku obchody medzi Číňanmi a európskymi kolonizátormi prebiehali bez problémov, avšak postupom času začala vznikať obava z rýchlo sa zväčšujúceho čínskeho obchodného vplyvu. Táto obava v hraničných prípadoch vyústila až do krvavých nepokojov. Jednou z krajín, kde sa tak stalo boli aj Filipíny. Na Filipínach sprvoti obchody medzi Číňanmi a Španielmi (kolonizovali Filipíny od záveru 16. storočia) previtali, ale vzrastajúci strach z čín-

ských obchodníckych schopností skončil masakrom približne 23 000 Číňanov v roku 1603 (STUART-FOX 2003). Tento incident nebol jediný. V priebehu 17. a 18. storočia ich prebehlo niekoľko, avšak ani jeden nezabránil príchodu čoraz väčšieho množstva Číňanov bažiacich po zisku. Podobný osud postihol aj Číňanov na Jáve. Tí na ostrove zabezpečovali budovanie mestskej infraštruktúry a pôsobili aj ako sprostredkovatelia medzi domorodým obyvateľstvom a Holanďanmi, čo bolo dôvodom pre nenávisť zo strany domorodých Jávancov. Počet Číňanov na Jáve stúpala pomerne rýchlo, už v polovici 18. storočia ich bolo 15 000. Tieto čísla vyvolali v Holanďanoch strach až natoľko, že v roku 1740 Holandská východoindická spoločnosť vyvražďila väčšinu vtedajšej čínskej populácie Jávy (DUBOVSKÁ, PETRŮ a ZBOŘIL 2005).

Jedným z ďalších dôvodov pre migráciu čínskeho etnika do juhovýchodnej Ázie v tomto období boli aj opiové vojny v polovici 19. storočia (STUART-FOX 2003). V týchto rokoch putovala veľká vlna čínskych migrantov najmä do Malajzie. Číňania v Malajzii pracovali ako baníci v cínových baniach zriadených Britmi. Vďaka svojej pracovitosti a ľahšej spolupráci boli Britmi uprednostňovaní pred domácim obyvateľstvom. Táto pre nich výhodná situácia pretrvala až do roku 1867, kedy sa samotná koloniálna mocnosť, rovnako ako aj v prípade Indonézie a Filipín, začala obávať vplyvu Číňanov až natoľko, že proti nim začala uplatňovať rôzne reštrikcie. A tie opäť raz vyús-

tili do krvavých sporov (ZBOŘIL 2009). Vo výrazne lepšej situácii sa nachádzali Číňania, ktorí sa podieľali na založení Singapuru, ako novej hlavnej britskej základne v regióne. Spočiatku v roku 1819 iba tu žilo iba zopár desiatok. Ich počet však vzápätí rýchlo stúpala, v roku 1871 tvorili Číňania viac ako polovicu populácie vtedajšieho Singapuru s počtom 54 572 osôb. Do roku 1911 sa čínska komunita rozrástla až na 220 000 osôb, čo bol 72 % populácie (WARREN 2003).

Aj napriek reštrikciám zo strany koloniálnych mocností, či odporu domorodého obyvateľstva, nárast čínskeho osídlenia v juhovýchodnej Ázii v 19. storočí intenzívne pokračoval. V dnešnej Indonézii z pôvodných 221 000 v roku 1860 ich počet vzrástol na 563 000 v roku 1905. Rast počtu Číňanov bol badateľný hlavne na Sumatre, kde pracovali na plantážach. Najväčší nárast spomedzi všetkých krajín regiónu nastal v Malajzii. V štátoch Penang a Melaka ich v roku 1860 žilo okolo 96 000 a v roku 1911 už 370 000. V ostatnej Malajzii, vynímajúc spomínané štáty, v roku 1911 žilo okolo 550 000 Číňanov. Čo sa týka dnešného Mjanmarska, tam sa približné počty Číňanov podarilo získať až po cenzu v roku 1911, kedy ich bolo okolo 122 000, pričom väčšina z nich žila v severnej časti štátu. Vo Vietname, počas poslednej vládnucej dynastie Nguyen, bola čínska migrácia silne kontrolovaná a obmedzovaná až do roku 1880 v snahe o uchovanie si nezávislosti voči Číne, avšak na druhej strane bola podporovaná Francúzmi v časti Kočincíny (Južného Vietnamu), ktorá patrila pod ich kontrolu. Pod francúzskou kontrolou bola aj Kambodža, kde tvorilo čínske etnikum 3 % obyvateľstva. V cenzu z roku 1921 sa v Kočincíne nachádzalo 156 000 Číňanov, 39 000 ich bolo vo Vietname a 91 000 v Kambodži. V Thajsku ich bolo v roku 1850 zaregistrovaných 300 000. Ich počet rýchlo stúpala až na 800 000 v roku 1910, kedy tvorili v krajine takmer 10 % populácie. V ostatných krajinách regiónu sa čínske menšiny nachádzali tiež, ibaže nedosahovali až také veľké počty, ako to bolo vo vyššie menovaných krajinách, rovnako tak ich konkrétne čísla nie sú dostupné (STUART-FOX 2003).

Emigrácia Číňanov do diaspóry v prvej polovici 20. storočia mala odlišný charakter od predchádzajúceho obdobia. Bola ovplyvnená novými faktormi vnútornými (v Číne) i vonkajšími. V rokoch 1920 až 1930 sa zväčšila najmä vďaka ekonomickému rastu krajín juhovýchodnej Ázie (LARIN 2014). Odchod Číňanov z Číny podnecovala okrem toho

najmä neutešená politická a tým aj sociálna situácia, Čína sa od pádu cisárstva v roku 1911 zmieta v podstate v permanentných občianskych vojnách správaných hladomormi. Na tieto vojny nadviazala od 30-tych rokov expanzia Japonska v Mandžusku a Číne, ktorá viedla k drastickému japonskej okupácii veľkej časti Číny. Číňania tentokrát neputovali iba do juhovýchodnej Ázie, ale aj do ostatného sveta. Následná 2. svetová vojna viedla k japonskej okupácii celej juhovýchodnej Ázie. To síce nemalo bezprostredný vplyv na rozvoj čínskej diaspóry, ale japonská okupácia znamenala zásadný úder koloniálnej nadvláde európskych mocností v regióne.

Vývoj čínskej diaspóry od polovice 20. storočia

Priamym dôsledkom japonskej okupácie juhovýchodnej Ázie bol rast vplyvu miestnych nacionalistov, ktorí stáli na čele proti koloniálnemu odboju. Postavenie Číňanov v jednotlivých krajinách sa skomplikovalo, pretože jednak boli často vnímaní ako „prisluhovači“ kolonialistov, jednak sa zmenilo medzinárodné postavenie Číny. V tej vyvrcholila občianska vojna v rokoch 1949 až 1950 víťazstvom komunistov na pevnine, čo bol sám o sebe ďalší impulz k masovej emigrácii. No vznik Čínskej ľudovej republiky v roku 1949 mal za dôsledok aj zatvorenie hraníc, čo na určitý čas ukončilo emigráciu z krajiny. Imigrácia Číňanov do juhovýchodnej Ázie nebola možná aj z pohľadu samotných krajín, nakoľko ju mnohí z nich zakázali, pričom jedným z motívov bola i obava zo šírenia vplyvu čínskych komunistov prostredníctvom čínskych komunít (LARIN 2014).

Veľmi špecifické bolo postavenie etnických Číňanov v novovzniknutej Indonézii. Už od koloniálnych čias museli Číňania žiť v krajine oddelene od domáceho obyvateľstva vo vlastných štvrtiach. Vážnejšie problémy začali počas indonézskej vojny za nezávislosť (1946-1949), ktorá mala na mnohých miestach aj charakter občianskej vojny, etnických a náboženských čistiek, kedy boli Číňania vyvražďovaní za svoju vieru a boli násilne nútení k prestupu na islam. Napriek všetkým týmto okolnostiam, migrácia do Indonézie naďalej pretrvávala a z dôvodu občianskej vojny v Číne dokonca zosilnela (WILLMOTT 2009). Príťaž pre novozaloženú Indonéziu po získaní nezávislosti v roku 1949 predstavovala evidencia čínskej menšiny ako cudzincov, ktorá bolo zaužívaná už od dôb holandskej nadvlády (WALU-

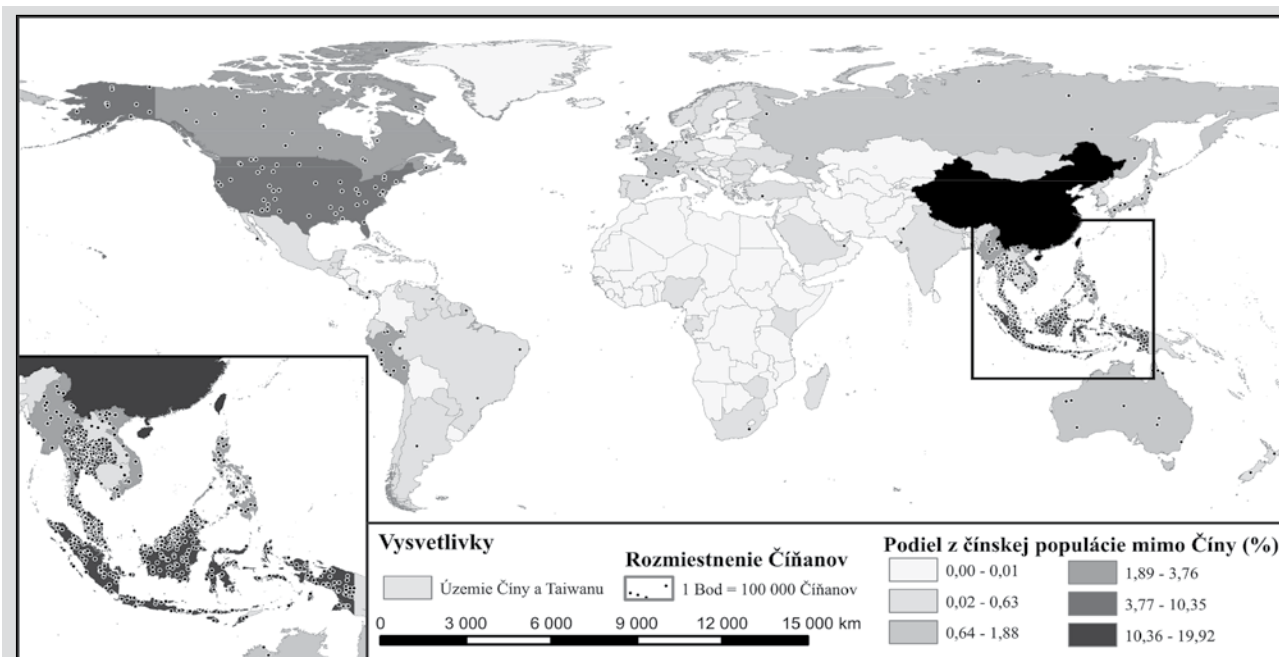
Čínsky hadí chrám na ostrove Penang v západnej Malajzii

JONO 2014). Postavenie menšiny paradoxne zhoršila aj orientácia vtedajšieho prezidenta Sukarna na Sovietsky zväz a Čínu, tá totiž prehĺbila nenávisť občanov Indonézie voči Číňanom až natoľko, že po pokuse o komunistický puč v roku 1965 bola z neho obvinená práve čínska menšina. Masovo tak boli z podnetu armády vyvraždené tisíce „prívržencov“ komunizmu, v skutočnosti obyčajných Číňanov. Prezidenta Sukarna po prevrate vystriedal na čele štátu generál Suharto, čím sa represie voči Číňanom ešte posilnili, Číňanom boli zrušené školy, zakázané vlastné masmédiá, došlo k rozpusteniu ich spolkov a taktiež nemohli pôsobiť ani v administratíve. Napriek tomu vláda neváhala využiť Číňanov v rozvoji ekonomiky (Indonézia ako jeden z ázijských tigrov). Koniec Suhartovho režimu bol takmer rovnako krvavý ako jeho začiatok - okrem medzinárodne medializovaných masakrov na Východnom Timore prebehli v roku 1998 aj pogromy na Číňanov v Indonézii. Tentokrát bolo čínske etnikum neprávom označené za pôvodcov finančnej krízy z roku 1995. Našťastie, v roku 1998 bol prezident Suharto zosadený a čínskym Indonézanom bolo ponúknuté občianstvo. Ale aj napriek všetkým odškodneniam a zmenám, ktoré boli nastolené, nič nevymaže minulé smutné udalosti, ktoré majú charakter genocídy, o ktorej však medzinárodné spoločenstvo mlčí (WALUJONO 2014).

Číňania v Malajzii mali omnoho lepšie postavenie ako v Indonézii.

V krajine mohli získať občianstvo a taktiež sa podieľať na tvorbe politiky. Časť čínskej menšiny sa tak v Malajzii snažila o šírenie nacionalizmu a neskôr aj komunizmu, taktiež vytvárala politické spolky a počas okupácie Malajzie Japonskom v 40. rokoch dokonca založili protijaponskú armádu. Prvé väčšie problémy medzi čínskou menšinou a Malajcami nastali až v roku 1969, kedy po voľbách domáce obyvateľstvo nebolo spokojné s rastúcim sebedovomím Číňanov, ktorých ekonomický vplyv bol už neprehliadnuteľný. Nová vláda sa preto rozhodla zakročiť. Číňanom boli odobraté majetky a taktiež sa dostali do znevýhodneného postavenia vo vzdelaní, ako aj v pracovnej sfére (FREEDMAN 2000). Za útokom na ich kultúru sa dalo považovať aj uprednostnenie angličtiny pred čínštinou ako vyučovacím jazykom na školách (ZBOŘIL 2009). V ostatných krajinách juhovýchodnej Ázie síce nedošlo k významnejším incidentom, avšak aj napriek tomu vo väčšine z nich boli Číňania diskriminovaní. Na príklade Thajska môžeme vidieť jeden z prejavov tejto diskriminácie, keďže v krajine si museli etnickí Číňania zmeniť mená až tak, aby zneli thajsky. V iných krajinách, ako napríklad v Kambodži, ich počet začal rapídne klesať. Výnimkou bol najmä nezávislý Singapur, kde sa stali dominantnou časťou obyvateľstva, nielen demograficky ale aj politicky a kultúrne.

Politické zmeny v Číne a najmä zmena ekonomickej politiky v 70-tych rokoch viedla k výraznému zosilneniu emigrácie

Obrázok 1 Čínska diaspora vo svete v roku 2011 (Zdroj údajov: POSTON, WONG 2016)

z Číny do celého sveta. Od 70-tych rokov tak Čínu opustilo približne 10 miliónov Číňanov, z nich 3 milióny putovali do juhovýchodnej Ázie. Noví migranti boli vo veľkej miere vysokoškolsky vzdelaní, koncentrovali sa najmä v sektore služieb a zaoberali sa opätovne obchodom (LARIN 2014). Menšia časť čínskeho etnika sa zamestnala ako inžinieri, farmári alebo učelia.

Na prelome tisícročí krajiny juhovýchodnej Ázie opäť raz radikálne zmenili postoj k etnickým Číňanom. Pripravili pre nich omnoho viac príležitostí, zrušili diskriminačné zákony a povolili výučbu v čínskom jazyku. Dobré vzťahy s Čínou napomohli aj k vybudovaniu ekonomického zázemia s množstvom príležitostí pre čínsku menšinu. Už od svojich počiatkov čínska diaspora a Čína samotná významne ovplyvňovali ekonomiku krajín juhovýchodnej Ázie. Toto všetko predurčilo budúcu previazanosť krajín s Čínou (LARIN 2014).

Súčasný stav a charakter čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii

Od 70. rokov 20. storočia sa vyznačuje nová vlna čínskych emigrantov najmenej štyrmi aspektmi, ktorými sa líši od predchádzajúcich čínskych vysťahovalcov. Patria k nim: destinácia, kvalifikácia, geografický pôvod a povaha migrácie. Čo sa týka destinácie, v minulosti smerova-

lo sťahovanie Číňanov hlavne na územie juhovýchodnej Ázie, pričom v súčasnosti viac ako 80 % migrantov mieri do rozvinutých krajín sveta ako sú USA, Kanada, Spojené kráľovstvo a Austrália. Zaujímavou črtou tejto vlny diaspóry nie je iba samotné sťahovanie čínskych komunit do vyššie uvedených rozvinutých štátov z územia Číny, ale aj z krajín juhovýchodnej Ázie. V rámci kvalifikácie migrantov, v súčasnosti migrujú skôr vzdelanejší a zručnejší ľudia v porovnaní s minulosťou. Taktiež sa zmenil aj geografický pôvod migrantov. V minulosti migrovali skupiny najmä z provincií v južnej Číne, v súčasnosti je to omnoho diverzifikovanejšie. V neposlednom rade jedným z aspektov je aj povaha čínskej migrácie. Posledná vlna emigrácie už nie je dlhodobá, či dokonca trvalá, ako boli predchádzajúce. Mnoho Číňanov z tejto vlny sa vrátilo späť do svojej krajiny a tí, ktorí sa usadili v nových krajinách sa pokúsili o získanie dvojitého štátneho občianstva, ktoré však vo väčšine krajín juhovýchodnej Ázie nie je možné nadobudnúť (SURYADINATA 2017).

Existuje pomerne veľké množstvo prác, ktoré sa venujú historickému pozadiu čínskej emigrácie do sveta, a najmä na územie juhovýchodnej Ázie (odkazy pozri vyššie v predchádzajúcej kapitole). Naproti tomu o populácii zámorských a etnických Číňanov jestvuje iba malé

množstvo publikácií (najmä SURYADINATA a TAN 2013, POSTON a WONG 2016 a i.). Prekážkami pri ich tvorbe sú najmä obmedzené informácie o veľkosti a charaktere čínskej zámorskej populácie. Chýbajú taktiež aj dlhodobé údaje o stave čínskej populácie. V niektorých krajinách dokonca neexistuje evidencia štatistických dát o tomto etniku. Problematické je aj definovanie zámorských a etnických Číňanov, ktoré sa v jednotlivých krajinách líši. Všetky spomínané okolnosti znemožňujú tvorbu prognóz o budúcom vývoji tejto etnickej skupiny (TAN 2013).

Prehľad stavu čínskej menšiny v juhovýchodnej Ázii

Od roku 1955 sa počet Číňanov v juhovýchodnej Ázii strojnásobil. V roku 1955 ich žilo v celej Ázii mimo okrem Číny a Taiwanu iba 11 miliónov. V 60-tych rokoch sa početnosť čínskej diaspóry z vyššie uvedených dôvodov znižovala. Od 70-tych a 80-tych rokov narastala čínska populácia mimo Čínu kontinuálne. Jej najväčší rozmach nastal v 90-tych rokoch, kedy v priebehu iba desiatich rokov, do roku 2000, narástla na hodnotu 27 miliónov (TAN 2013). Podľa organizácie The Overseas Community Affairs Council¹ sa na svete v roku 2015 nachádzalo 43 miliónov zámorských Číňanov. Ich roz-

¹ Organizácia, ktorá sa stará o kultúrne, ekonomické a vzdelávacie prepojenie zámorských obyvateľov Taiwanu, ako aj všetkých ostatných zámorských etnických Číňanov, so samotnou krajinou (YEH 2016).

miestnenie na svete bolo nerovnomerné (obr. 1). Viac ako 31 miliónov z nich žilo iba v samotnej Ázii, a to najmä v regióne juhovýchodnej Ázie (The Overseas Community Affairs Council 2017). Presnejšie údaje z roku 2011, ktoré boli dostupné pre mnohé krajiny sveta, uvádzajú, že v juhovýchodnej Ázii sa nachádzalo 28,5 milióna Číňanov, čo tvorilo až 70,8 % čínskej zámorskej populácie (POSTON a WONG 2016). Z dôvodu ľudnatosti krajín juhovýchodnej Ázii to však predstavovali Číňania iba 4,8 % tamojšej populácie. Ich zastúpenie v jednotlivých krajinách sa však výrazne líši.

Najpočetnejšia zámorská čínska komunita spomedzi všetkých krajín na svete mimo Čínu žije stále v Indonézii. Tvoria ju 8 010 720 osôb, čo predstavuje 3,2 % populácie krajiny (POSTON a WONG 2016). Avšak počet Číňanov, ktorí boli zisťovaní ako jedna z etnických skupín Indonézie počas cenzu v roku 2010, predstavoval už iba 2 832 510 osôb s podielom 1,2 % na populácii krajiny (Statistics Indonesia 2013). Nízke čísla dosiahnuté v cenzu sú pravdepodobne spôsobené stále pretrvávajúcimi strachom z diskriminácie. Čínska menšina pre krajinu predstavuje iba nepatrný podiel obyvateľstva, no jej význam je podstatne väčší. Čínske komunity v Indonézii žijú najmä v mestách, pretože v minulosti boli vládami donútení opustiť vidiecke osídlenia (aj v tomto aspekte ich postavenie pripomína protizidovské opatrenia v stredovekej Európe). Najpočetnejšia čínska komunita žije v provincii hlavného mesta Jakarta, kde žije až 22,3 % Číňanov z krajiny (632 tisíc). Jakarta mala pre Číňanov význam už v minulosti, keďže od začiatkov 17. storočia bola pod názvom Batavia hlavným obchodným centrom a holandskou základňou v juhovýchodnej Ázii. Celkovo na ostrove Jáva žije viac ako polovica všetkých Číňanov z krajiny. Podielom na obyvateľstve provincii dosahuje čínske etnikum najvyššie hodnoty v provinciách Kalimantan Barat (8,1 %), teda Západnom Kalimantan, a v provincii Bangka-Belitung (8,1 %), ktorá sa rozprestiera na ostrovoch pri východnom pobreží Sumatry (ťažba cínu). Najnižšie zastúpenie Číňanov je vo východných provinciách Indonézie (Statistics Indonesia 2013).

Na druhom mieste spomedzi krajín sveta v absolútnom počte zahraničných Číňanov sa nachádza Thajsko. Čínska menšina v krajine v roku 2011 dosiahla podľa odhadov počet 7 512 600 osôb, pričom tvorila 11,7 % populácie (POSTON a WONG 2016). Zatiaľ čo podľa oficiálnych údajov štatistického úradu Thajska v roku

2010 malo čínske občianstvo v krajine iba 141 649 osôb (National Statistical Office of Thailand 2017). Súčasnú čínsku komunitu v Thajsku sú rozmiestnené po celom území krajiny, ale najmä v mestách. Ich najväčšia koncentrácia je v okolí hlavného mesta Bangkok a v centrálnych častiach Thajska, kde v minulosti pracovali v cínových baniach a na kaučukových plantážach. Rôzne zdroje potvrdzujú, že práve v hlavnom meste Bangkok je najväčšie zastúpenie čínskej menšiny, odhady sa líšia od 50 % až po 80 % podiel obyvateľstva čínskeho pôvodu (KONING a VERVER 2012), avšak podľa oficiálnych údajov sa v meste nachádza iba 71 024 Číňanov (National Statistical Office of Thailand 2017). Podľa tohto oficiálneho údaju by čínske etnikum netvorilo ani 1 % populácie mesta, ale vzhľadom k oficiálnemu údaju o veľkosti čínskej menšiny v krajine to tiež predstavuje viac ako polovicu z nich, čo potvrdzuje, že v Bangkoku je najväčšia koncentrácia Číňanov z Thajska.

Malajzia má tretiu najpočetnejšiu komunitu zámorských Číňanov na svete. Počas cenzu v roku 2010 bola zistená čínska populácia v počte 6 430 400 osôb, čo predstavovalo 22,5 % celej populácie krajiny (Department of Statistics Malaysia 2016). Čínske etnikum sa v Malajzii každým rokom nepatrne rozrastá, aj keď jeho podiel klesá v prospech domáceho obyvateľstva. Ešte na konci 20. storočia tvorili etnickí Číňania tretinu obyvateľstva Malajzie (CARTIER 2003). Čínske etnikum Malajzie žije prevažne v jej pevninskej časti, až 22,8 % malajzijských

Číňanov (1,4 mil.) žije v štáte Selangor. Veľké čínske komunity tiež žijú v štáte Johor na juhu (16 %). Pokiaľ ide o podiel Číňanov na obyvateľstve, tak v štáte Penang tvoria 49,2 % obyvateľov a v meste Kuala Lumpur 39,1 %. Čínske komunity žijú na západe Malajzie už od stredoveku a raného novoveku. Dlhú históriu spätú s Číňanmi majú viaceré prístavné mestá, najmä Melaka. Číňania tvoria aj v Malajzii prevažne mestské obyvateľstvo, až 75 % z nich žije v mestách (CARTIER 2003).

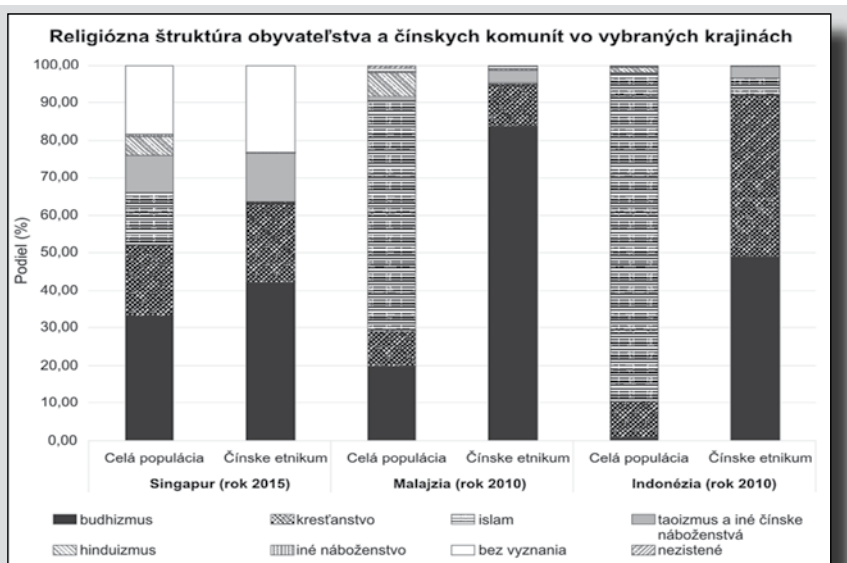
Singapur je jedinou krajinou sveta, okrem samotnej Číny a Taiwanu, kde Číňania tvoria väčšinové obyvateľstvo. Dôvodom je význam Singapuru ako mesta obchodu (POSTON a WONG 2016). Podľa najnovších údajov z roku 2016 tvoria Číňania až 74,3 % populácie Singapuru s počtom 2 923 172. Ich počet, ako aj podiel pritom na populácii krajiny každým rokom stúpa, čím rastie aj celá populácia Singapuru (Department of Statistics Singapore 2017).

Počet približne jeden milión osôb dosahujú aj čínske komunity v ďalších troch krajinách juhovýchodnej Ázie. Konkrétne na Filipínach, v Mjanmarsku a vo Vietname. Na Filipínach žilo v roku 2011 asi 1,24 mil. Číňanov a tvorili 1,3 % populácie (POSTON a WONG 2016). Čínska menšina v krajine je omnoho menej početná ako v Indonézii alebo Malajzii, ale aj napriek tomu si udržiava pomerne značnú homogenitu. V Mjanmarsku tvorili Číňania 1,7 % populácie s počtom 1,05 mil. osôb v roku 2011 (POSTON a WONG 2016), pri-

Khoo Kongsi v centre Georgetownu – sídlo a chrám čínskeho obchodného klanu

Foto J. Gurňák

Obrázok 2 Porovnanie religióznej štruktúry obyvateľstva vybraných krajín a tamojších čínskych komunít. Zdroje údajov: Department of Statistics Singapore, 2017; Department of Statistics Malaysia, 2011; Statistics Indonesia, 2013.

čom najvýznamnejšia čínska komunita sa nachádza v bývalom hlavnom meste Rangún, kde vlastní veľké množstvo podnikov práve čínske rodiny. Vo Vietname žije necelý 1. mil. Číňanov (2011), pričom ich počet klesá, od roku 2011 o 200 tis. (POSTON a WONG 2016). Väčšina Číňanov krajiny žije v Hočiminovom Meste (bývalom Saigone), väčšie komunity sa koncentrujú aj na severe pri hraniciach s Čínou. V Laose žije 176 tis. Číňanov (2,7 % populácie) (2011), a v Kambodži 147 tis. (1,7% populácie) (2011) (POSTON a WONG 2016). Táto krajina zaznamenala výrazný pokles ich počtu (až o polovicu) oproti roku 2001 najmä v dôsledku zlej ekonomickej a sociálnej situácie v krajine. V Bruneji tvoria Číňania významný podiel obyvateľstva (10 %), hoci ich tu žije iba 42 tis. (Department of Statistics Brunei Darussalam 2015) a ich počet pomaly rastie, samozrejme v súvislosti z ekonomickou prosperitou tohto malého ropného štátu. V najmladšej krajine juhovýchodnej Ázie - Východnom Timore žije iba 7 560 Číňanov (2011) a ich počet v krajine pomerne rýchlo klesá (za dekádu cca o 40 %), najmä z dôvodu politickej a ekonomickej nestability a chudoby. Číňania tu tvoria iba 0,66 % obyvateľstva krajiny. (POSTON a WONG 2016)

Vybrané demografické špecifiká čínskych menšín v juhovýchodnej Ázii

Štúdium čínskeho etnika v jednotlivých krajinách juhovýchodnej Ázie z demografického hľadiska je veľmi náročné. Vo väčšine krajín neexistuje oficiálna

evidencia osôb čínskej národnosti, a teda často nie je možné získať oficiálne dáta o tejto skupine obyvateľov. Takže potom je problematické zisťovať demografické špecifiká tohto etnika v porovnaní s ostatným obyvateľstvom regiónu. Na základe dostupnosti dát tak bolo možné analyzovať vybrané demografické parametre čínskej komunity v Malajzii, v Singapure a čiastočne v Indonézii. Pretože však Singapur je väčšinovo etnicky čínskou populáciou, tak pochopiteľne nemá zmysel sa v jeho prípade zaoberať špecifikami čínskej komunity. Celkovo sme identifikovali nasledovné demografické špecifiká čínskej populácie, ktoré ju výraznejšie odlišujú od nečínskej populácie v krajinách juhovýchodnej Ázie.

Čínska populácia v Indonézii starne rýchlejšie, než majoritná populácia, v roku 2010 poproduktívna zložka populácie u čínskeho etnika predstavovala 7,2 %, čo bolo takmer o polovicu viac ako dosahovala táto časť obyvateľstva v prípade Indonézie ako celku, kde obyvatelia nad 65 rokov tvorili 5,0 %. Produktívna zložka tvorila 66,1 % celej populácie a 69,9 % čínskeho etnika. Pochopiteľne, predproduktívna, detská zložka populácie dosahovala nižšie hodnoty u Číňanov ako u celej populácie Indonézie. Konkrétne 22,9 % u čínskeho etnika v porovnaní s 28,9 % u celej populácie krajiny (Statistics Indonesia 2013). Podobne aj v Malajzii bolo zastúpenie starších vekových skupín v čínskej komunite vyššie než v celej populácii, v poproduktívnej zložke 8,1 % voči 5,1 % a v produktívnej 70 % voči 68,1 % (Department of Statistics Malaysia 2016). Dokonca

aj v Singapure bolo zastúpenie starších vekových skupín u Číňanov vyššie ako bol celoštátny priemer, napriek dominantnému podielu Číňanov na populácii štátu. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že čínska populácia vo vybraných krajinách juhovýchodnej Ázie starne rýchlejšie ako majoritné populácie týchto krajín. Dochádza k tomu najmä vplyvom nižšej pôrodnosti a dlhšej priemernej dĺžky života príslušníkov čínskeho etnika.

Číňania v juhovýchodnej Ázii sa od majoritných populácií tradične líšia najmä kultúrnymi charakteristikami. Okrem jazyka je to najmä náboženská odlišnosť. Malajzia a Indonézia sú prevažne moslimské krajiny, ale čínske etnikum v týchto krajinách uprednostňuje predovšetkým budhizmus, v Malajzii až 83,6 % Číňanov (Department of Statistics Malaysia 2016), v Indonézii 49,1 %. Hoci treba povedať, že ani Číňania nezostali úplne imúnni voči kultúrnym vplyvom, napr. v Indonézii sa 4,6 % tamojších Číňanov hlási k islamu, no celoštátne sa k nemu hlási až 87,2 % obyvateľov (Statistics Indonesia 2013). V Malajzii a Singapure sa k islamu hlási len 0,7, resp. 0,3 % Číňanov. Hodnoty dokazujú, že islam nepatrí medzi preferované náboženstvo čínskeho etnika, čo prispieva k výraznej odlišnosti Číňanov od majoritnej populácie. Pomerne najvýraznejší prienik medzi čínske komunity dosiahlo kresťanstvo. V Singapure sa k nemu hlásilo až 20,9 % čínskeho etnika (Department of Statistics Singapore 2017), v Malajzii 11,1 % etnických Číňanov (celoštátne 9,2 % populácie) (Department of Statistics Malaysia 2016) a v Indonézii až 42,8 % Číňanov v porovnaní s celoštátnym priemerom 9,9 % (Statistics Indonesia 2013). Iné náboženstvá majú v čínskych populáciách okrajové zastúpenie, hoci samozrejme čínske filozoficko-náboženské systémy (taoizmus, konfucianstvo) sú typické práve pre toto etnikum. Pozoruhodné je, že oproti zvyšnej populácii je pre čínske etnikum v Malajzii a Indonézii typické nižšie zastúpenie osôb bez vyznania v porovnaní s majoritným obyvateľstvom, no naopak pre Singapur zastúpenie týchto osôb je v čínskej komunite vyššie ako v celoštátnom priemere.

Za ďalšiu črtu čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii sa spravidla považuje vyššie vzdelanie v porovnaní z majoritným obyvateľstvom. Overiť sme štatisticky mohli túto skutočnosť iba v prípade Malajzie, kde však rozdiely neboli veľmi výrazné. Kategóriu postsekundárneho vzdelania, ako najvyššieho dosiahnutého stupňa získali medzi etnickými Číňanmi 7,8 % obyvateľov, kým v rámci Malajzijskej populácie len 5,9 % obyvateľov. Po-

dobne terciárne vyššie vzdelania, teda magisterský stupeň získalo 5,5 % Číňanov a celoštátne 5,3 % obyvateľov Malajzie, naopak pre nižšie stupne vzdelania, ako najvyšší dosiahnutý stupeň vzdelania je typické nižšie zastúpenie v čínskej populácii, ako v celkovej populácii krajiny (Department of Statistics Malaysia 2016). Celkovo však nejde o zásadné rozdiely. Treba však podotknúť, že vo viacerých krajinách juhovýchodnej Ázie sa v minulosti percepcia čínskych komunít odrážala i v obmedzovaní ich prístupu k vyššiemu vzdelaniu. Stojí za zmienku, že Singapur má v porovnaní s ostatnými krajinami regiónu výrazne vyššie zastúpenie vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. No tento fakt nemožno jednoducho spájať len s väčšinovo čínskou etnicitou jeho obyvateľstva, ale najmä s tým, že Singapur je čisto mestskou populáciou.

Z hľadiska prevládajúcej ekonomickej činnosti etnických Číňanov v juhovýchodnej Ázii je možné sledovať isté odlišnosti od majoritného obyvateľstva. Opäť sme tieto predpoklady vedeli overiť iba v rámci Malajzie. V Malajzii je ekonomická činnosť obyvateľstva zisťovaná podľa odvetví. Spomedzi nich bolo čínske etnikum najviac zastúpené vo veľkoobchode, v maloobchode a v oprave motorových vozidiel. Toto odvetvie zamestnávalo až 21,8 % čínskeho etnika, no iba 15,5 % populácie Malajzie. Mierne vyššie zastúpenie Číňanov bolo ešte v odvetviach výroby a výstavby (Department of Statistics Malaysia 2016).

Postavenie čínskej menšiny v krajinách juhovýchodnej Ázie

Krajiny juhovýchodnej Ázie majú veľmi špecifické postoje a stratégie vzťahujúce sa k riešeniu problematiky etnických a náboženských menšín. Napríklad v Thajsku sa vláda už od 19. storočia snaží vybudovať silnú národnú identitu, v dôsledku čoho boli najmä v minulosti rozličné etnické skupiny, čínske etnikum nevyvímajúc, značne asimilované do thajskej spoločnosti. Podobný osud postihol čínske etnikum aj na Filipínach. V Malajzii a Indonézii sa čínska situácia vyvinula inak. V oboch krajinách bolo čínske etnikum výrazne poznačené separáciou a následnou diskrimináciou (TONG 2010). Táto diskriminácia sa začala prejavovať už v 16. storočí, v dobe vznikajúceho kolonializmu, kedy začali byť Číňania domorodým obyvateľstvom vnímaní čoraz negatívnejšie, a to najmä z obavy pred rastúcim čínskym vplyvom nadobudnutým pomocou vynikajúcich obchodníckych schopností

Čínska štvrť v Melake – všadeprítomné čínske reklamy a pútače vypovedajú o obchodnom duchu miestnych Číňanov.

(RYSOVÁ 2014). Aj v súčasnosti sú etnickí Číňania naďalej vnímaní domácim obyvateľstvom krajín makroregiónu ako ekonomicky silná a majetná skupina obyvateľstva. V niektorých krajinách regiónu sú dokonca považovaní za parazitov a vydedencov, ktorí zarábajú na úkor miestnej populácie. Vplyvom takýchto predsudkov vzniká stereotypné vnímanie čínskej populácie v juhovýchodnej Ázii ako majetnej skupiny občanov, ktorá sa zaujíma iba o peniaze. V určitých prípadoch etnickí Číňania naozaj zarábajú viac ako pôvodné domáce obyvateľstvo krajiny, avšak ako celok nie sú bohatší (TONG 2010).

Vývoj postavenia čínskej menšiny v juhovýchodnej Ázii

V novodobej histórii diaspóry nadobudli zámorskí Číňania v juhovýchodnej Ázii tri výrazné podoby, ktoré vznikli na základe ich interakcie s Čínou. Prvotne Číňania do krajín pozorovaného územia prichádzali najmä za prácou, a tak boli vnímaní ako nedobrovoľní migranti. Avšak vplyvom zmien v čínskej spoločnosti a politike v 50. rokoch 20. storočia začalo domáce obyvateľstvo krajín makroregiónu vnímať Číňanov ako politických revolucionárov (teda ako „piatu kolónu“ šírenia čínskeho komunizmu) a onedlho nato v 90. rokoch 20. storočia boli už považovaní za ekonomických buditeľov. Tieto tri pohľady na čínske etnikum vypovedajú o socioekonomickom postavení menšiny v krajinách juhovýchodnej Ázie. Sú taktiež sprievodcom historickými procesmi, ktoré dotvárali identitu čínskeho etnika (CHEUNG 2005).

Číňania začali byť vnímaní ako nedobrovoľní migranti počas vlády

dynastie Čching (1644 až 1911), a to najmä od 19. storočia a následne počas chaosu občianskych vojen v prvej polovici 20. storočia. Boli takto označovaní najmä z dôvodov, pre ktoré odchádzali z Číny. Bola to najmä snaha uniknúť nepriaznivým životným podmienkam vyvolanými politickou a sociálnou nestabilitou. V nových krajinách sa Číňania v nádeji pre lepší život začali zhľukovať a vytvárať čínske obchodné enklávy, čím sa do značnej miery izolovali od domácich etník po kultúrnej stránke. Zároveň však neprerušili kontakty s príbuznými v Číne, ktorým sa snažili naďalej pomáhať. Etnickým Číňanom v juhovýchodnej Ázii sa darilo až natoľko, že v roku 1935 dosiahli zisk 93 300 000 dolárov, čo predstavovalo až takmer 80 % dlhu Číny v tom istom roku. A práve zisky od zámorských Číňanov tvorili dôležitý prvok pre rozvoj čínskej obchodnej siete (CHEUNG 2005). Ďalším dôvodom, prečo sa Číňania nesnažili včleniť do spoločnosti v krajinách bola vízia skorého návratu späť do Číny, čo sa však postupom času stávalo menej reálne, najmä z dôvodu prevezatia vlády nad Čínou komunistami v roku 1949 (TONG 2010).

Ovládnutím Číny komunistami a založením Čínskej ľudovej republiky v roku 1949 začali byť etnickí Číňania v krajinách juhovýchodnej Ázie v kontexte rozbiehajúcej sa studenej vojny vnímaní ako politickí revolucionári. Taktiež boli považovaní za nástroj Číny pre šírenie komunistickej ideológie. Domáci ich videli ako zástupcov, agentov a dokonca špiónov, ktorí mali šíriť revolučné myšlienky z pevninskej Číny. V dôsledku toho aj bežné kontakty etnických Číňanov s Čínou vyvolávali v domácich obyvateľoch krajín juhovýchodnej Ázie (aj vďaka pôso-

beniu vládnych propagánd) podozrenia a nedôveru. Na druhej strane z pohľadu Číny bola zámorská časť Číňanov vnímaná ako kapitalistická, a preto jej bol nemožný návrat do domoviny, resp. boli obmedzované kontakty s ich príbuznými v Číne (CHEUNG 2005).

Po smrti čínskeho komunistického diktátora Mao Ce-tunga v roku 1976 a zavádzaní ekonomických reforiem od roku 1978 začala Čína vytvárať nové ekonomické vzťahy so zámorskými Číňanmi. Vznikala tak silná ekonomická sieť, ktorá bola v neskoršej dobe nazvaná „čínsky Commonwealth“ (CHEUNG 2005). Práve z dôvodu týchto interakcií začali byť etnickí Číňania označovaní ako ekonomickí buditelia. S prihliadnutím na budúci vývoj Číny sa s veľkou pravdepodobnosťou bude meniť vnímanie zámorských Číňanov v juhovýchodnej Ázii. Stane sa tak najmä v nadväznosti na politické zmeny v pevninskej Číne. Avšak, v súčasnej dobe sú Číňania považovaní za vlasteneckých investorov, aj keď mnohí z nich sa vyhýbajú akýmkoľvek vzťahom s Čínou (CHEUNG 2005).

Vybrané špecifiká formovania a postavenia čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii

Číňania v juhovýchodnej Ázii sa tvrdo usilovali o preukázanie svojej identity, a to najmä z obavy aby neboli vnímaní iba ako rozptýlené komunity (TAN 2013). Tvorba identity v novom prostredí je však zložitý proces. Nie je to jednoducho iba zachovávanie pôvodnej domácej identity, ale je to aj podliehanie procesom ako adaptácia, asimilácia, integrácia alebo akulturácia. Identita čínskeho etnika v juhovýchodnej Ázii je teda odrazom čínskych a zároveň aj juhovýchodne ázijských prvkov (TONG 2010).

Podoby prispôsobovania sa etnických Číňanov na miestne podmienky sa menili v čase a priestore. Na začiatkoch diaspóry, keď čínska menšina nedosahovala veľké počty a migrovali najmä muži, prebiehal zväčša iba proces asimilácie. Avšak nárastom počtu migrujúcich v 19. storočí bolo toto etnikum schopné vytvárať komunity, vďaka čomu si zachovávalo tradičné prvky svojej kultúry. Takýmto spôsobom prebiehal proces formovania čínskeho etnika najmä v Malajzii. Naopak, v Thajsku boli Číňania podrobení výraznej asimilácii až do konca 20. storočia. Môžeme zovšeobecniť, že do 19. storočia sa čínske etnikum asimilovalo do spoločnosti najmä vďaka sobášom s miestnymi ženami, a to v dôsledku absencie čínskych žien. Tento

Čínsku štvrť v Melake stále symbolicky vymedzuje vstupná brána.

spôsob asimilácie bol však problematický najmä v Malajzii a Indonézii, kde nie je do dnešného dňa podporované manželstvo medzi moslimami (predovšetkým medzi moslimkami) a vyznávačmi iných náboženstiev (DEL NORD 2014). V Malajzii a Indonézii si tak aj z tohto dôvodu čínske etnikum zachovalo pomernú homogenitu a tým pádom si vyvinulo novú identitu zloženú z prvkov čínskej, ale aj miestnej kultúry. Podobná situácia bola i v Singapure a v Bruneji. Naopak, v Thajsku, kde ľudia vyznávajú budhizmus a majú príbuznú kultúru tej čínskej, boli manželstvá s miestnymi bežnejšie. Čínske etnikum bolo asimilované aj vplyvom politiky štátu, podľa ktorej každý človek narodený v Thajsku je považovaný automaticky za Thajčana, musí mať thajské meno a navštevovať thajskú školu (SURYADINATA 1987). Vo Vietname čínske etnikum malo iba nepatrné kultúrne prekážky pre prispôbenie (pretože čínsky kultúrny i politický systém bol vzorom pre Vietnam), takže asimilácia prebiehala veľmi rýchlo. Vývoj čínskej diaspóry na Filipínach sa uberal odlišným smerom v porovnaní s ostatnými krajinami juhovýchodnej Ázie. Hoci si tu Číňania vytrpeli zo strany španielskych kolonizátorov mnoho príkorí (pozri vyššie), zo strany domorodej väčšiny obyvateľstva takmer neexistovala diskriminácia, čo napomohlo čínskemu etniku včleniť sa do spoločnosti a stále si uchovať svoju čínsku identitu. V tomto prípade môžeme hovoriť o akulturácii, keďže veľké množstvo Číňanov konvertovalo na kresťanstvo, najmä z dôvodu španielskeho koloniálneho práva, ktoré dovolilo sobáše Číňanov s miestnymi iba za podmienky zmeny vierovyznania na kresťanstvo. Čo sa týka ostatnej časti čínskej komunity,

tá si síce vierovyznanie nezmenila, avšak dnes už vplyvom spoločnosti praktizuje kresťanské rituály (TONG 2010).

Formovanie identity etnických Číňanov ako osobitných etnických skupín v rámci štátov juhovýchodnej Ázie výrazne ovplyvňovali i vládne politicky a postoje, ktoré používali jednotlivé štáty pri integrácii čínskeho etnika do spoločnosti. Indonézia pre integráciu Číňanov zvolila politiku asimilácie. Jej vplyvom bolo čínske etnikum nútené k zmene mien a rovnako tak mu nebola umožnená ani výučba čínskeho jazyka v školách. K zmene asimilačnej politiky na politiku multikulturalizmu došlo až po páde vlády prezidenta Suharta v roku 1998, napriek tomu určitý sociálny tlak na čínsku menšinu pretrváva až do dnes (SURYADINATA 2007). Politiku úplnej asimilácie voči Číňanom uplatňovalo a uplatňuje najmä Thajsko, etnickí Číňania boli nútení k zmene mien, vzdelania a občianstva, teda k úplnej strate čínskej identity. Rovnakú politiku uplatnili i Filipíny, Mjanmarsko a Vietnam. V súčasnosti tieto krajiny už volia miernejší prístup, a to v podobe akomodácie. V prípade Malajzie došlo k hybridnému modelu politiky voči čínskej diaspóre, na jednej strane bola integrčná politika štátu založená na akomodácii etník, ale na druhej strane obsahovala aj určité heterogénne prvky. Príkladom môže byť povolenie výučby čínštiny a indickej tamilčiny v školách. Napriek kultúrnej a náboženskej slobode v krajine, ani dnes však nemajú menšiny rovnaké postavenie, ako má majoritné malajské obyvateľstvo vyznávajúce islam (SURYADINATA 2007). Jediná krajina juhovýchodnej Ázie, ktorá prijala explicitný kultúrny pluralizmus je Singapur. Je však

Foto J. Guřnák

V modernom Singapore tvoria Číňania väčšinu obyvateľov.

nesprávne predpokladať, že singapurská vláda nikdy nemala v úmysle integrovať multietnický Singapur, avšak z pôvodného cieľa na vytvorenie jednotného singapurského národa pomocou reetnizácie prešla na vytvorenie národnej identity pomocou občianstva založeného na spoločných hodnotách (SURYADINATA 2007).

Súčasnú postavenie a význam čínskej menšiny v juhovýchodnej Ázii

V súčasnosti sú Číňania široko zastúpení v ekonomickej, politickej a sociálnej sfére života v krajinách regiónu. Samotná čínska vláda sa ich prostredníctvom snaží o posilňovanie vzťahov s jednotlivými krajinami juhovýchodnej Ázie (SERGEY 2016). Práve Číňania majú veľký podiel na ekonomickom raste a vývoji krajín juhovýchodnej Ázie už od 19. storočia. Ich ekonomické aktivity tvoria významnú časť hospodárstva krajín juhovýchodnej Ázie. Napríklad v Malajzii Číňania virtuálne kontrolujú takmer celú časť zahraničnej ekonomiky vlastnenej cudzincami, no aj v iných krajinách ako napr. v Indonézii, či Kambodži je ich vplyv silnejší ako môžu na prvý pohľad uvádzať štatistické ukazovatele (RAYBECK 1983). Dôležitým prvkom pre zlepšenie postavenia etnických Číňanov v krajinách juhovýchodnej Ázie po vlnách diskriminačných politík bol práve nárast významu Číny ako obchodného partnera týchto krajín. Posilňovanie obchodných vzťahov prinieslo rôzne pozitíva nielen pre tieto krajiny, ale aj pre etnických Číňanov, napr. v podobe rastu pracovných príležitostí, ale aj novými možnosťami pre posilnenie čínskej kultúry, jazyka a vzdelania. Na druhej strane,

tento vzťah predstavuje aj určité riziko, keďže práve zosilnenie čínskeho vplyvu by mohlo v regióne výrazne oživiť konkurenciu medzi jednotlivými krajinami a etnikami, čo by v konečnom dôsledku viedlo k narastaniu závislosti a znovuzavedeniu diskriminačných politík voči čínskemu etniku (LIM 2013). Budúci vývoj v tejto oblasti závisí jednak od nasledujúceho čínskeho konania, ale aj od vnímania vzťahov s Čínou v jednotlivých krajinách. V lepšom prípade môžu krajiny považovať tento vzťah za benevolentný a nenútený, v horšom prípade ako nútený a znevýhodnený (LIM 2013).

Významným prvkom pre zlepšenie súčasného postavenia čínskeho etnika v juhovýchodnej Ázii je nárast záujmu o výučbu čínštiny. Ten sa začal prejavovať najmä koncom studenej vojny. Jeho intenzita sa však v jednotlivých krajinách odlišuje. Napríklad v Malajzii a Singapure, kde sú čínske etnické skupiny jedny z najväčších, sa učenie čínštiny pomerne rozmohlo. To však nie je prípad všetkých krajín regiónu. Niektoré z týchto krajín v minulosti štúdium čínskeho jazyka obmedzili až natoľko, že nechali pozatvárať všetky čínske školy. Avšak rastom vplyvu Číny po studenej vojne sa mnohé z nich rozhodli zmeniť svoje predošlé nariadenia. V krajinách, konkrétne v Indonézii, Thajsku, Kambodži, Laose a na Filipínach, bolo povolené vytváranie takzvaných Konfuciových inštitútov, ktoré v súčasnosti pomáhajú nielen čínskemu etniku, ale aj ostatným obyvateľom krajín priblížiť sa k čínskej kultúre a jazyku. Ostatné krajiny ako Brunej, Vietnam a Mjanmarsko povolili iba vytváranie bežných čínskych jazykových centier (SURYADINATA 2012).

Mnohé z vlád krajín juhovýchodnej Ázie sa však obávajú, že práve posilnenie čínskej kultúry a jazyka môže viesť politickým problémom a oživeniu, či vzniku medzietnických konfliktov, no na druhej strane si uvedomujú, že je nemožné ignorovať hospodársky pokrok Číny, rovnako ako jej rastúci obchodný vplyv v regióne. Z tohto dôvodu je práve širšia znalosť čínskeho jazyka potrebná na posilnenie vzájomných vzťahov. Ibaže prekážkou pre ľahkú výučbu čínskeho jazyka predstavujú minulé reštrikcie odzrkadľujúce sa nedostatkom kvalifikovaných učiteľov. Tieto reštrikcie zapríčiňujú aj nízku úroveň znalosti čínskeho jazyka medzi etnickými Číňanmi v krajinách juhovýchodnej Ázie (SURYADINATA 2012). Čínske komunity v krajinách ovládajú miestne jazyky a dokonca aj angličtinu, v dôsledku čoho bolo ich vzdelávanie v čínskom jazyku zanedbané. Mnohí sa domnievajú, že práve nápravou tejto situácie by mohlo dôjsť k vyriešeniu stále otvorených otázok ohľadom identity etnických Číňanov. Treba však dodať, že aj napriek záujmu o čínštinu a čínsku kultúru zo strany domácich etník sa ešte stále objavujú rôzne protičínske názory a opatrenia. A opätovne, rovnako ako ekonomika, tak aj výučba čínštiny v makroregióne je výrazne ovplyvňovaná politikou Číny voči etnickým Číňanom a juhovýchodnej Ázii (SURYADINATA 2012).

Významným indikátorom postavenia čínskej diaspóry v juhovýchodnej Ázii je masmediálna politika jednotlivých krajín. V druhej polovici 20. storočia bolo čínskemu etniku vo väčšine tamojších krajín odopreté množstvo práv, privilégií a výsad. Medzi iným bolo zatvorených množstvo spolkov a rovnako bola rušená aj tlač

a médiá (SURYADINATA 2008). Našťastie, vďaka rastúcemu pluralizmu na konci 20. storočia bola sloboda tlače a médií opäť povolená. Tlač je dôležitým nástrojom pre zisk informácií a taktiež je významná aj z pohľadu vzdelávania etnických komunit. Tlač je jedným z mnohých konštitutívnych prvkov, ktoré prispievajú k definovaniu a udržiavaniu kultúrnej identity čínskej komunity. Práve preto povolenie k opätovnej tvorbe a publikovaniu novín znamenalo dôležitý krok pre čínske etnikum v juhovýchodnej Ázii. Pre osvojenie kultúry, poznanie jazyka a opätovne zisk informácii zohrávajú dôležitú úlohu aj televízne stanice a televízne programy. V súčasnej dobe je vo väčšine krajín juhovýchodnej Ázie umožnené sledovanie čínskych televíznych staníc a taktiež bolo povolené aj vytváranie lokálnych staníc v čínskom jazyku. Mnohé z miestnych televíznych staníc dokonca vysielajú čínske programy bez dabingu, iba s titulkami v národnom jazyku. V juhovýchodnej Ázii je možné nájsť aj rozhlasové stanice, ktoré vysielajú v miestnych jazykoch v kombinácii s čínštinou alebo iba v čínskom jazyku. Práve multikulturalita obyvateľstva regiónu, a medzi nimi najmä čínskych komunit, sa v súčasnom globalizujúcom sa svete vytvára nové perspektívy a výhody. Napr. Singapur a najmä jeho prevažne dvojjazyčná anglicko-čínska komunita sa stal významným sprostredkovateľom medzi západnými krajinami a Čínou (podobne ako napr. Hongkong).

Záver

Čínska diaspora je považovaná za jednu z najväčších diaspór na svete. V súčasnosti existuje predpoklad, že mimo územia Číny a Taiwanu sa nachádza až 43 miliónov Číňanov. Špecifikum tejto diaspóry, v porovnaní so židovskou alebo arménskou diasporou, spočíva v tom, že napriek často podobným problémom, prenasledovaniu a diskriminácii sa jej význam do súčasnosti stále zvyšuje. Na rozdiel od spomínaných Židov, či Arménov, ktorí do značnej miery existovali v diasporách ako „vyhnanci bez vlastí“ (aspoň v tom zmysle, že sa ich nemal kto zastáť), čínska diaspora vykazuje viaceré odlišné znaky. Aktuálne je to najmä v súčasnosti, kedy sa Ázia, s Čínou na čele, stáva hnačím motorom svetovej ekonomiky, pričom čínska diaspora dôležité spojenie medzi čínskou ekonomikou a ekonomikou hostiteľských krajín.

Je nepochybné, ako sme sa snažili poukázať v predchádzajúcich odsekoch, že vývoj postavenia čínskych komunit v juhovýchodnej Ázii prechádzal veľmi

zložitým a pestrým vývojom. Hoci Číňania v minulosti opúšťali, podobne ako mnohí dnešní migranti, svoju krajinu v snahe uniknúť biele, tvrdému útlaku, či dokonca hroziacej smrti, ani v nových sídlach mimo hranice Číny nenašli ľahké živobytie, práve naopak. Od domácich predkoloniálnych, koloniálnych a zväčša i postkoloniálnych vlád v juhovýchodnej Ázii nedostávali prirodzene žiadnu podporu a boli odkázaní sami na plody vlastnej práce, pričom práve tá bola často hodnotená veľmi nízko. Zahraniční Číňania boli zvyčajne vnímaní ako lacná a spoľahlivá pracovná sila, ktorá bola navyše do značnej miery bezbranná voči tvrdým zásahom. Na obranu práv zámorských Číňanov sa pritom nestavala ani Čína, buď kvôli tomu, že ju osud vlastných emigrantov a ich potomkov nezaujímal (často z politických či ideologických dôvodov) alebo preto, že nemala patričný vplyv a moc, aby jej postoj cudzie krajiny reflektovali. Napriek tomu alebo možno práve preto sa etnickí Číňania v juhovýchodnej Ázii stávali často terčom diskriminácie, v niektorých prípadoch smerujúcej až k snahám fyzickú likvidáciu celých komunit. Samozrejme situácia a postavenie čínskych komunit sa jednotlivých krajinách juhovýchodnej Ázie veľmi líšilo nielen z politických, ale i kultúrnych, či ekonomických príčin, na čo sme sa snažili poukázať.

Pozoruhodné je, že hoci, aspoň v rámci dostupných štatistických údajov, vo viacerých parametroch sa čínske populácie nelíšia od majoritných populácií, napriek tomu boli často vnímané ako „cudzie“ elementy, ktoré sa len pomaly a neochotne prispôbovali väčšinovej spoločnosti. Na druhej strane v aktuálnych podmienkach, kedy silnie postavenie Číny vo svete a jej kontakty s čínskou diasporou sú najintenzívnejšie v celej histórii, sa ukazuje, že desiatky, ba skôr už stovky rokov života čínskych komunit v predsa len odlišných podmienkach juhovýchodnej Ázie z nich vytvorili osobité spoločenstvá, ktoré v sebe spájajú miestne a čínske prvky kultúry, jazyka, ba i identity. V tomto ohľade súčasná čínska diaspora v juhovýchodnej Ázii pripomína postavenie potomkov nemeckých kolonistov v strednej a východnej Európe. Tiež prichádzali na územia napr. Čiech, Uhorska či Poľska, ale aj Ruska (na rozdiel od Číňanov v juhovýchodnej Ázii však boli často zámerne pozývaní), kde sa postupne, hoci nie vždy bez problémov zžili s miestnym obyvateľstvom (aj tu bol rozdiel v tom, že Nemci boli často, aspoň spočiatku, privilegovaní voči pôvodnému obyvateľstvu). Lenže prišlo 19. a najmä 20. storočie s rastúcim nacionalizmom, ktorý prešiel do extrému v podobe nacizmu, pri-

čom ten pre svoje ciele zneužil i mnohých etnických Nemcov mimo hranice Nemecka, za čo ich stihol krutý kolektívny trest v podobe vyhnaní, odsunov a niekde i masakrov, čo všetko dohromady spôsobilo de facto zánik stáročného nemeckého osídlenia na východ od Nemecka. Prečo to spomíname? Pretože čiastočná paralela osudu nemeckého zahraničného osídlenia s osudom čínskej diaspóry a meniaceho sa postavenia Číny je podobná zatiaľ až po moment rastu moci a vplyvu „materskej“ krajiny a oživovania jej formálnych i neformálnych kontaktov s diasporou. Otázkou však je, aký bude ďalší vývoj? Využije a najmä zneužije Čína v budúcnosti zahraničných Číňanov pre svoje ekonomické a neskôr najmä politické ciele podobne, ako to v minulosti urobilo napríklad Nemecko (a nebolo zďaleka jediné)? To samozrejme nevieme, isté však je, že význam čínskych komunit v zahraničí neustále rastie a o to viac to platí pre juhovýchodnú Áziu, kde žije väčšina zahraničných Číňanov a ktorá zároveň predstavuje pre Čínu strategicky mimoriadne dôležitú časť jej blízkeho zahraničia.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0540/16: Sociálne, ekonomické a environmentálne determinanty rozvoja a transformácie regiónov: regionálnogeografický prístup

Literatúra

- CARTIER, C. 2003. Diaspora and Social Restructuring in Postcolonial Malaysia. In MA, L. J. C., CARTIER, C. 2003. *The Chinese Diaspora: Space, Place, Mobility, and Identity*. Lanham: Rowman & Littlefield, s. 69-96, ISBN 0-7425-1755-1.
- DANIELOVÁ, K., TOLMÁČI, L. 2014. Juhovýchodná Ázia. In GURŇÁK, D. a kol. 2014. *Geografia Ázie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 203-270, ISBN 978-80-223-3770-0.
- DEL NORD, R. 2009. *The culture for the future of healthcare architecture: Proceedings of the 28th international public health seminar*. Firenze: Alinea Editrice, 360 s., ISBN 978-88-6055-421-5.
- Department of Statistics Brunei Darussalam. 2015. *Population* [online]. Bandar Seri Begawan: Department of Statistics Brunei Darussalam [cit. 2017-01-26]. Dostupné na: <<http://www.depd.gov.bn/SitePages/Population.aspx>>.
- Department of Statistics Malaysia. 2016. *eDataBank* [online]. Putraya: Department of Statistics Malaysia [cit. 2016-11-15]. Dostupné na: <https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/cthree&menu_id=cEhBV0xzWl16WTRjkdjienhoR290QT09>.
- Department of Statistics Singapore. 2017. *SingStat Table Builder* [online]. Singapo-

- re: Department of Statistics Singapore [cit.2017-01-11]. Dostupné na: <<http://www.tablebuilder.singstat.gov.sg/publicfacing/mainMenu.action>>.
- DUBOVSKÁ, Z., PETRŮ, T., ZBOŘIL, Z. 2005. *Dějiny Indonésie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 576 s., ISBN 80-7106-457-2.
- FREEDMAN, A. L. 2000. *Political participation and ethnic minorities: Chinese overseas in Malaysia, Indonesia, and the United States*. New York: Routledge, 224 s., ISBN 0-203-90125-8.
- CHEUNG, G. C. K. 2005. Involuntary Migrants, Political Revolutionaries and Economic Energisers: a history of the image of overseas Chinese in Southeast Asia. In *Journal of Contemporary China*, roč. 14, č. 42, s. 55-66, ISSN 1067-0564.
- KONING, J. VERVER, M. 2012. Historicizing the 'ethnic' in ethnic entrepreneurship: The case of the ethnic Chinese in Bangkok. In *Entrepreneurship and Regional Development*, roč. 25, č. 5-6, s. 1-24, ISSN 0898-5626.
- LARIN, A. The Chinese diaspora in Southeast Asia: gains and losses. In *Russian International Affairs Council* [online]. 16. Január 2014 [cit. 2016-11-23]. Dostupné na: <http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-chinese-diaspora-in-southeast-asia-gains-and-losses/?sphrase_id=134144>.
- LIM, L. Y. C. 2013. Southeast Asian Chinese business and regional economic development. In TAN, C. B. 2013. *Routledge Handbook of the Chinese Diaspora*. New York: Routledge, 523 s., ISBN 978-0-203-10038-7.
- National Statistical Office Of Thailand. 2017. The 2010 Population and Housing Census [online]. Bangkok: National Statistical Office Of Thailand [cit. 2017-02-10]. Dostupné na: <http://web.nso.go.th/en/census/poph/cen_poph_10.htm>.
- POSTON, JR. D. L., WONG, J. H. 2016. The Chinese diaspora: The current distribution of the overseas Chinese population. In *Chinese Journal of Sociology*, roč. 2, č.3, s. 348-373, ISSN 2057-150X.
- RAYBECK, D. 1983. Chinese patterns of adaptation in Southeast Asia. In GOSLING, L.A.P., LIM, L.Y.C. 1983. *The Chinese in Southeast Asia*. Singapore: Maruzen Asia, s.15-33, ISBN 9789971954116.
- RYSOVÁ, M. 2014. The Ethnic Chinese in Indonesia: What Makes the Chinese Chinese? In *Dálný východ*, roč. 4, č. 1, s. 22-33, ISSN 1805-1049.
- SERGEY, N. 2016. The role of Chinese communities in Southeast Asia. In *The centre of strategic estimations and forecasts* [online]. 01. November 2016 [cit. 2017-04-23]. Dostupné na: <<http://csef.ru/en/politica-i-geopolitica/416/rol-kitajskoj-obshhiny-yu-go-vostochnoj-azii-7194>>.
- Statistics Indonesia. 2013. Population of Indonesia: Result of Population Census 2010 [online]. 28. Marec 2013. ISSN 2302-8513 [cit. 2016-11-07]. Dostupné na: <https://www.bps.go.id/website/pdf_publikasi/watermark%20Penduduk%20Indonesia%20Hasil%20SP%202010.pdf>.
- STUART-FOX, M. 2003. *A short history of China and Southeast Asia*. Sydney: Allen & Unwin, 288 s., ISBN 1-86448-954-5.
- SURYADINATA, L. 1987. Ethnic Chinese in Southeast Asia: Problems and Prospects. In *Journal of International Affairs*, roč. 41, č.1, s. 135-151, 0022-197X.
- SURYADINATA, L. 2007. "Minorities" in Southeast Asian Nation-States: Ethnic Chinese as part of the Equation In *CHC Bulletin* [online]. 2007, roč. 4, č. 10 [cit. 2017-04-25]. Dostupné na: <http://chc.ntu.edu.sg/Bulletin/Documents/CHC_Bulletin9.pdf>.
- SURYADINATA, L. 2008. *Ethnic Chinese in Contemporary Indonesia*. Singapur: The Institute of Southeast Asian Studies, 209 s., ISBN 978-981-230-836-8.
- SURYADINATA, L. 2012. Recent Chinese Language Education in Southeast Asia: Some Reflections In *CHC Bulletin* [online]. 2012, roč. 9, č.18 [cit. 2017-04-25]. Dostupné na: <http://chc.ntu.edu.sg/Bulletin/Documents/CHC%20Bulletin%2018_lowres_latest.pdf>.
- SURYADINATA, L. 2017. *The Rise of China and the Chinese Overseas: A Study of Beijing's Changing Policy in Southeast Asia and Beyond*. Singapore: ISEAS - Yusof Ishak Institute. 278 s., ISBN: 978-981-47-6264-9.
- TAN, C. B. 2013. *Routledge Handbook of the Chinese Diaspora*. New York: Routledge, 523 s., ISBN 978-0-203-10038-7.
- The Overseas Community Affairs Council. 2017. Number of Overseas Chinese [online]. 17. Marec 2017 [cit. 2017-03-20]. Dostupné na: <http://www.ocac.gov.tw/OCAC/File/Attach/336264/File_63541.pdf>.
- TONG, CH. K. 2010. *Identity and Ethnic Relations in Southeast Asia: Racializing Chineseness*. Singapore: Springer, 274 s., ISBN 978-90-481-8909-0.
- WALUJONO, A. 2014. *The Discrimination of the Ethnic Chinese in Indonesia and Perceptions of Nationality* [online]. Claremont: Scripps College [cit. 2017-2-6]. Dostupné na: <http://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1503&context=scripps_theses>.
- WARREN, J. F. 2003. *Rickshaw Coolie: A People's History of Singapore, 1880-1940*. Singapore: Singapore University Press, 393 s., ISBN 978-9971-69-266-7.
- WILLMOTT, D. 2009. *The National Status of the Chinese in Indonesia 1900-1958*. Singapore: Equinox Publishing, 184 s., ISBN 978-602-8397-28-5.
- YEH, J. 2016. OCAC urged to clearly define 'overseas ethnic Chinese'. In *The China Post* [online]. 11. Marec 2016. [cit. 2017-2-6]. Dostupné na: <<http://www.chinapost.com.tw/taiwan/national/national-news/2016/03/11/460417/OCAC-urged.htm>>.
- ZBOŘIL, Z. 2009. *Dějiny Malajsie, Singapuru a Bruneje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 392 s., ISBN 978-80-7106-501-2.

The Chinese diaspora in countries of Southeast Asia

Veronika Rybanská, Daniel Gurňák

Abstract

The paper deals with geographic analysis of the Chinese diaspora in Southeast Asia. The analysis is based firstly on a description of the historical-geographical development of Chinese minorities in the countries of Southeast Asia. Subsequently, on the basis of statistical indicators it assesses the current status and character of the Chinese diaspora in selected countries of the monitored area with focus on the various specifics and current position of the Chinese minority group in the countries of Southeast Asia as a result of the policies adopted towards this ethnic group as well as from the point of the development of relations with the other inhabitants of this part of Asia. The main aim of the paper is to point out the growing importance in the context of changing political and economic relations both in the world and in south-east Asia itself.

Bc. Veronika Rybanská, Doc. RNDr. Daniel Gurňák, PhD., obaja Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

E-mail: veranena.r@gmail.com, gurnak@fns.uniba.sk